

УДК 355.34:94] [477] «1945/1950»

СТАНОВИЩЕ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ ПОЧАТКОВОГО ПЕРІОДУ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» (1945–1950 рр.)

Дмитро ВЕДЕНЄЄВ

доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу військової історії ННДІУВІ

Анотація. У статті порушується проблема українського визвольного руху в контексті міжблокового протистояння у світі в 1945–1950 рр. Розглядається міжнародно-правове оформлення належності земель Західної України після завершення Другої світової війни у контексті домовленостей між великими державами та зміни зовнішньополітичної парадигми СРСР. Йдеться про вплив міжблокового протистояння між Заходом та СРСР («холодна війна»), який став одним із факторів, що визначали прискорений та репресивний характер інкорпорації Західної України до СРСР та радянзації цього цивілізаційно специфічного регіону. Аналізуються погляди Проводу ОУН (Б) в Україні на нові обставини існування України та взаємини із західними державами.

Ключові слова: геополітика, міжнародне право, міжнародні відносини, ідеологія, «холодна війна», український націоналізм, Західна Україна.

ПОЛОЖЕНИЕ ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЕЛЬ В КОНТЕКСТЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОГО ПРОТИВОСТОЯНИЯ НАЧАЛЬНОГО ПЕРИОДА «ХОЛОДНОЙ ВОЙНЫ» (1945–1950 гг.)

Дмитрий ВЕДЕНЕЕВ

доктор исторических наук, профессор,
заведующий отделом военной истории ННИИУВИ

Аннотация. В статье затрагивается проблема украинского освободительного движения в контексте межблокового противостояния в мире в 1945–1950 гг. Рассматривается международно-правовое оформление принадлежности земель Западной Украины после завершения Второй мировой войны в контексте договоренностей между великими державами и изменения внешнеполитической парадигмы СССР. Речь идет о влиянии межблокового противостояния между Западом и СССР («холодная война»), которое стало одним из факторов, определивших ускоренный и репрессивный характер инкорпорации Западной Украины в СССР и советизации этого цивилизационно специфического региона. Анализируются взгляды руководства ОУН (Б) в Украине на новые обстоятельства существования Украины и взаимоотношения с западными государствами.

Ключевые слова: геополитика, международное право, международные отношения, идеология, «холодная война», украинский национализм, Западная Украина.

THE POSITION OF WESTERN UKRAINE IN THE CONTEXT OF GEOPOLITICAL CONFRONTATION DURING INITIAL PERIOD OF THE «COLD WAR» (1945–1950)

Dmytro VIEDIENIEIEV

Doctor of Historical Sciences, professor,

Head of Department of Military History of NRIUSWH

Annotation. *This paper deals with the problem of Ukrainian liberation movement in the context of confrontation between the world's blocs in 1945–1950. We consider the international legal registration of lands belonging to Western Ukraine after the Second World War in the context of agreements between the great states and changing the USSR's foreign policy paradigm. It is about the impact of the confrontation between the West and the USSR («Cold War»), which was one of the factors determining the rapid and repressive incorporation of Western Ukraine to the Soviet Union and the Sovietization of this specific region. The views of OUN (B) in Ukraine on new circumstances of Ukraine's existence and relations with the Western powers are examined.*

Key words: *geopolitics, international law, international relations, ideology, «Cold War», Ukrainian nationalism, Western Ukraine.*

Розвиток досліджень з історії українського національно-визвольного руху, на жаль, і донині має здебільшого екстенсивний характер. Доробки вчених та публіцистів незрозуміло повільно переростають у новий якісний рівень історико-аналітичних досліджень минулого національно-визвольного руху, при тому що саме такі дослідження мають становити науково-теоретичний фундамент кроків Української держави у напрямку досягнення національного примирення як однієї з передумов консолідації української політичної нації.

На нашу думку, причини цього слід шукати не тільки в соціально-психологічних особливостях авторів, але й у «методологічній розгубленості» пострадянської історичної науки. Важко не погодитися з професором О.Зінов'євим: «У сучасній науці про суспільство (мається на увазі пострадянське суспільствознавство. – Д. В.) немає не тільки пристойної загальносоціологічної теорії, але й навіть

теорій, що відносяться до окремих типів суспільства» [8].

Все більше дається взнаки й цілеспрямоване ураження самого механізму раціонального мислення пострадянських народів, включаючи інтелігенцію (здатність мати узгоджену картину світу, логічне мислення, виявляти причинно-наслідкові зв'язки в минулому та сьогоденні).

Зокрема, за потоком фрагментарних публікацій залишаються без відповіді наріжні питання, без яких сучасники не можуть скласти цілісної, раціонально зрозумілої картини перебігу конфлікту в Західній Україні у 1939–1950 рр. У свою чергу це підживлює конфронтаційні погляди. Не тільки у суспільній свідомості, але й у багатьох працях, які претендують на статус наукових, панують поверхові, упереджені, політизовані оцінки причин і характеру згаданого протиборства. Нерідко вони являють собою механічний переспів штампів радянської історіографії та пропаганди або підходів

певних політичних об'єднань української діаспори, породжених глобальним протистоянням доби «холодної війни».

Зокрема, складний комплекс причин тієї масштабної історичної драми нерідко тлумачать за допомогою пласких, неоригінальних підходів: «комуністичні агресори проти націоналістів», «заміна однієї окупації іншою», «радянські патріоти проти жменьки запродавців гітлерівських спецслужб та спантеличених націоналістичною пропагандою куркульських синків» тощо.

Поза увагою (нерідко через сумлінне небажання зрікатися звичних і психологічно комфортних підходів) залишаються визначальні аспекти проблеми. Серед них можна назвати і такі, як вплив світових геополітичних та військово-політичних чинників на особливості перебігу конфлікту; вплив післявоєнного міжблокового протистояння у світі на хід протиборства в Західній Україні.

Потреба переходу до якісно більш глибокого, багатовимірного сприйняття проблеми давно вже назріла. Звісно, потрібне як застосування всіх кращих методологічних надбань історичної науки, так і добра громадянська воля тих, хто береться за цю невдячну, загострену (переважно не з вини істориків) проблему.

У цій статті в інтересах формування багатовимірного розуміння конфлікту між національно-самостійницьким рухом та радянською владою в Західній Україні порушено проблему українського визвольного руху в контексті міжблокового протистояння у світі в 1945–1950 рр.

Землі Західної України у 1939–1950 рр. стали ареною запеклого протиборства між радянським режимом й озброєним підпіллям під політичним

керівництвом ОУН (Б). Події в Західній Україні являли собою складне переплетення національно-визвольних змагань із громадянською війною, причому глибокими причинами цієї «неоголошеної війни» були небажання правлячих кіл СРСР давати реальний суверенітет суб'єктам федерації та ініційований керівництвом тоталітарного режиму радикальний, форсований характер зміни суспільно-економічного, політичного, духовно-культурного устрою вельми специфічного, внаслідок особливостей історичного розвитку, західного регіону України. Лише на початку 1950-х років спостерігається стрімке зростання лояльності до нової влади по мірі реалізації її привабливих для більшої частини населення соціально-економічних та культурно-освітніх проектів, що призводить до різкого скорочення бази підтримки озброєного підпілля. Промовистою ознакою зростання толерантності до нової влади стало те, що з 1952 р., за рішенням ЦК КП (б)У та МДБ СРСР, почався цільовий набір місцевих мешканців на службу до органів державної безпеки – в цей рік лише до Рівненського УМДБ прийняли 26 уродженців Західної України [20].

Заради справедливості варто визнати, що трагедії й ексцеси, якими супроводжувалася радянізація Західної України, принципово нічим не відрізнялися від аналогічних «силових модернізацій» в історії людства, а жорстокість, з якою придушували народний антиколоніальний опір західні держави, навіть перевищувала «вітчизняні зразки».

Безсумнівно, це був і конфлікт на грані цивілізаційних анклавів, що формувалися століттями, і конфлікт між традиційним укладом господарювання,

духовно-культурного життя та новою моделлю розвитку, яка виникла після перемоги радянської влади та енергійно насаджувалася на нових приєднаних територіях. Протистояння в Західній Україні у післявоєнний період доцільно розглядати в контексті боротьби між двома глобальними цивілізаційними векторами – капіталістичним та комуністичним світом, кожен з яких мав свої вади й докорінні переваги і намагався виграти змагання на арені історії: «Після Другої світової війни на планеті склалися два табори або два світи – комуністичний й західністський (західний). Вони стали «точками зростання» в еволюції людства. Між ними йшла непримиренна боротьба за роль лідерів світового еволюційного процесу і за світову гегемонію. Ця боротьба утворила основний зміст соціального життя людства в ХХ столітті, особливо у другій його половині...» [9].

Не зайвим буде нагадати, що конфліктогенний вплив етноцивілізаційного чинника з особливою силою проявився у післявоєнному й сучасному світі. Етнокультурні та етноконфесійні фактори стали самодостатніми причинами кривавих конфліктів (відсуваючи на другий план економічні причини, гіперболізовані марксистсько-ленінською загальносоціологічною теорією – історичним матеріалізмом). Лише з 1980 р. до 1995 р. у світі відбулося 72 громадянські війни та конфлікти на етнічній, расовій, релігійній основі [11].

Особливого драматизму додавало і те, що збройний конфлікт у Західній Україні потрапив в орбіту катаклізмів світової історії ХХ ст., які безпосередньо охопили територію України або мали до неї безпосереднє відношення як до

суб'єкта радянської федерації, – Другої світової війни 1939–1945 рр. та «холодної війни» 1945–1991 рр.

Дії радянської влади в регіоні доцільно розглядати і через призму формування нових доктринальних основ зовнішньої політики СРСР. За словами російського історика М.Горінова, ще з 1930-х років в СРСР «у сфері національно-державного будівництва реабілітується сама ідея державності... У всіх напрямках відбувається... процес реставрації, відродження тканин російського імперського соціуму. Технологічна модернізація все більше здійснюється на основі не руйнації, а збереження і розвитку базових структур традиційного суспільства» [10].

Доктрина геополітичної експансії «до дідових кордонів» у вищих керівників СРСР оформилася ще до того, як СРСР перетворився у велику державу після перемоги над нацизмом. Про це промовисто свідчать слова глави НКЗС СРСР В.Молотова, записані 30 червня 1940 р. його литовським колегою В.Кревсом-Мицкявичюсом: «Він, Молотов, повинен сказати те, що завтра буде ясно всім. Якщо вже російські царі, починаючи з Івана Грозного, прагнули до того, щоб вийти до Балтійського моря, то це відбувалося не з їх особистої примхи, а тому, що цього вимагав хід розвитку російської держави і російської нації» [14].

Історичним рубежем остаточного утвердження доктрини геополітичної експансії можна умовно розглядати 1943 р., коли Тегеранська конференція за участю керівників провідних держав антигітлерівської коаліції почала розгляд проблеми післявоєнних кордонів та розмежування сфер впливу в Європі після перемоги над нацизмом. Тоді ж відбувається розпуск Комуністичного

Інтернаціоналу, що знаменувало вже і формальну відмову від ленінсько-троцькістського гасла «світової революції» (де-факто це сталося ще в 1930-х роках).

Як зауважив один із творців теоретичних основ зовнішньої політики США та її геополітичних підвалин Г.Кісінджер, «Сталін, великий ідеолог, насправді поставив свою ідеологію на службу реальній політиці» [12]. Ялтинська й Потсдамська конференції закріпили прагматичний великодержавний курс «збирання земель», що входили до складу «імперії Рюриковичів» та Російської імперії, створення геополітичного щита або ланцюга з так званих «країн народної демократії» на Сході Європи та Балканах, закріплення радянського впливу на ці країни, в тому числі – методами військової присутності й таємної дипломатії. Марксистсько-ленінська ідеологія та риторика в даному випадку виступала лише флером для зовнішньої політики, притаманної великій державі, яка демонструє готовність утверджувати свої територіальні претензії або забезпечувати власні інтереси, не рахуючись із локальними інтересами місцевої людності (як це і сталося в Західній Україні).

Більше того, окремі сучасні російські вчені, як-от професор Дипломатичної академії МЗС РФ І. Панарін, вважають, що концептуально зовнішня політика Й.Сталіна являла собою «синтезовану історичну російську геополітичну ідею..., почавши процес відтворення доктрини Русі «Москва–Третій Рим» за нових історичних умов... 3 липня 1941 р. (нестандартне для комуністичного лідера звернення Сталіна до народу із закликом до опору німецькій навалі. – Д. В.) ця доктрина стала домінуючою геополітичною ідеєю СРСР-Русі...» [13].

Разом з тим неупереджені зарубіжні історики неодноразово відзначали історичну справедливість вилучення земель Західної України зі складу іноземних держав, у тому числі розцінюючи це як ліквідацію наслідків агресії Польщі та інших країн за умов розпаду і переподілу земель Російської та Австро-Угорської імперій.

За критикою сталінської політики та цілком справедливим засудженням методів інтеграції Західної України в радянську систему не можна не помічати глибинної історичної справедливості припинення іноземного володарювання (наслідків агресій) на етнічних українських землях.

«Сторонній спостерігач, – писав видатний історик А.Тойнбі, –... сказав би, що перемоги росіян над шведами й поляками в XVIII столітті – це лише контр-наступ... В XIV столітті...майже вся Білорусія й Україна були відірвані від православного християнства і приєднані до західного християнства... Польські загарбання споконвічно руської території... були повернуті Росії лише в останній фазі світової війни 1939–1945 років... Вірно, що і російські армії воювали на західних землях, однак вони завжди приходили як союзники однієї із західних країн в їх нескінченних сімейних чварах. Хроніки вікової боротьби між двома гілками християнства дійсно відображають, що росіяни ставали жертвами агресії, а люди Заходу – агресорами» [17] (З контексту слів А.Тойнбі видно, що він має на увазі східнослов'янські народи. – Д. В.). На нашу думку, такі оцінки допомагають уникати комплексу «історичної провини», котрий насаджується серед пострадянських народів як один із засобів ерозії духовного імунітету перед

маніпулятивними технологіями впливу на суспільну свідомість.

Прискорене поглинення Західної України радянською державою й системою, неможливе без жорсткого придушення руху опору під політичним проводом самостійницьки орієнтованої ОУН, з геополітичного погляду диктувалося міркуваннями закріплення СРСР своїх здобутків як держави-переможниці, утримання стратегічно важливого регіону. Регіон цей мав безпосередній вихід до територій нових прокремлівських східноєвропейських країн, був наближений до Балкан і розглядався на Заході як один із плацдармів у можливій війні з СРСР, а також мав значні нафтогазові ресурси.

Нарешті, початок «холодної війни» з ядерними шантажем проти СРСР, котрий поки що не мав атомної зброї (до кінця 1945 р. у США було близько 250 атомних бомб, до 1949 р. розробили 8 планів їх масованого застосування проти нещодавнього союзника), актуалізував для Й.Сталіна завдання усунення вогнища збройного опору в Західній Україні як потенційної п'ятої колони зовнішніх противників на випадок глобальної війни із Заходом. Неупереджені західні аналітики, включаючи Д.Кеннана, зазначають, що за тих умов об'єктивно знесилений війною СРСР виступав стороною, яка ставала в оборону і не мала реальних можливостей для подальшої геополітичної експансії. Наведені обставини часів ескалації «холодної війни» та формування двох потужних воєнно-політичних блоків робили неминучими термінові збройні санкції радянської сторони з придушення антирадянського руху опору в Західній Україні.

Глобальне протистояння у світі прямо позначилося і на українському визвольному русі, котрий організаційно розпався на озброєне підпілля в Західній Україні та закордонні центри націоналістичного руху, які підпали під контроль противників СРСР по «холодній війні».

Дійсно, під час Великої Вітчизняної війни український народ був врятований від знищення або поневолення III рейхом, ставши водночас одним із головних творців Перемоги. У 1945 р. в цілому завершилося об'єднання етнічних українських земель у складі одного державного утворення. Радянська Україна стає членом Організації Об'єднаних Націй з моменту її створення 24 жовтня 1945 р.

Попри відсутність реальної самостійності України на міжнародній арені, її присутність та діяльність у міжнародних організаціях, участь в обстоюванні прав народів на визволення від колоніальної залежності, боротьбі за мир надавали Україні відповідного міжнародного реноме, закладали політико-інформаційні засади для швидкого визнання України іноземними державами після 24 серпня 1991 р. Нігілістичне ставлення до геополітичних здобутків України радянського періоду (насамперед – досягнення де-факто соборності українських земель) може ускладнити обстоювання того статус-кво, який Україна отримала на основі наріжного для сучасного світоустрою принципу непорушності післявоєнних кордонів.

Разом з тим українська радянська державність не позбулася формального статусу у фактично унітарному СРСР. За цих умов не втратив актуальності головний ідейно-політичний постулат українського націоналістичного руху – «Українська Самостійна Соборна

Держава, що є точно визначеним поняттям і не може бути підмінена жодними «совєтськими Українами» чи іншого роду експозитурами чужого імперіалізму» [7]. Як зазначалося у «Меморіалі» Української головної визвольної ради (УГВР) до голови Паризької мирної конференції (1 вересня 1946 р.), уряд УРСР не є результатом вільного волевиявлення, «накинута Україні московською централею комуністичної партії» [19].

Поряд з цим обстановка «холодної війни» та неминучого (як вважали до певного часу провідники ОУН) глобального збройного конфлікту змушувала антирадянський рух опору до пошуку нових союзників. Ними, за зрозумілою логікою протиборства, виступили так само прагматично, своєкорисливо геополітично налаштовані великі держави Заходу (з 1949 р. – блоку НАТО), які реальне ставлення до національно-визвольних рухів у своїх колоніальних та залежних територіях демонстрували масштабними військово-поліцейськими кампаніями з їх придушення. Це стало черговим проявом перманентної трагедії українських державно-самостійницьких сил з часів Богдана Хмельницького й Івана Мазепи, яких несприятливі історичні обставини змушували шукати кон'юктурного співробітництва з-поміж агресивних держав, не зацікавлених в існуванні суверенної України (за принципом «ворогомого ворога – мій друг»).

Варто окремо зупинитися на проблемі ставлення Проводу ОУН в Україні до перспективи відкритого глобального конфлікту «Захід–СРСР», яку здебільшого обминають сучасні дослідники, а радянські вчені зводили до «прислужництва буржуазних націоналістів імперіалістичній реакції».

Як відомо, теза про неминучий масштабний збройний конфлікт «Захід–СРСР» та його використання для реалізації програмних настанов ОУН була надзвичайно поширена в інструктивних і пропагандистських документах українських націоналістів. Однак, на нашу думку, завдяки зусиллям офіційної радянської історіографії ця обставина і досі сприймається неадекватно, з гіперболізацією значення, яке реально надавалося потенційній війні провідниками ОУН.

Дійсно, за тих конкретно-історичних умов сподівання на самостійну перемогу над СРСР були б вочевидь примарними. Однак у тактичних настановах підпілля з 1945 р. панувало критичне ставлення до США та Великої Британії (які нерідко відверто іменувалися «імперіалістичними»). У документі від 26 жовтня 1945 р., укладеному карпатським крайовим провідником ОУН Я.Мельником, йшлося, що прихід англо-американських військ є для підпілля «бажаним». Проте конфлікт великих держав слід розглядати як допоміжний фактор: ОУН виступає за державну самостійність України без опіки іноземних країн і за умов будь-якої окупації продовжуватиме боротьбу [21]. Схожі оцінки висловлювалися і в інструкції для керівних кадрів крайового проводу «Одеса» (20 травня 1946 р.). Війна з Заходом, йшлося у ній, – це історичний шанс для визволення України від радянського режиму, однак самі по собі США і Англія не несуть свободи, необхідно вживати зусиль для зміцнення власних сил [1].

З початком війни, йшлося в інструкції Центрального проводу в Україні (1950 р.), підпілля активізує діяльність, розгортає широку диверсійну діяльність на комунікаціях, терор проти

представників органів влади, захоплює адміністративні центри, веде розклад військовослужбовців, схиляючи їх до капітуляції, створює передумови для того, щоб англосакси рахувалися з підпіллям як із реальною військово-політичною силою [4].

Поряд з цим через емісарів закордонних центрів ОУН (ЗЧ ОУН, що контактувала з британською розвідкою, ЗП УГВР, яка підпала під вплив американської спецслужби) підпілля ОУН доводяться розвідувальні завдання, які не мали нічого спільного, власне, із воєнно-тактичними завданнями самого озброєного підпілля. Це, насамперед, збір інформації про військово-промисловий потенціал СРСР, систему ППО, промисловість Сходу УРСР, інфраструктуру, ядерні об'єкти та уранові копальні, підбір площадок для десантування. Достатньо сказати, що в бункерах підпілля знаходили інформаційні звіти про військові частини в Східній Пруссії, Забайкаллі, Порт-Артурі [3].

Виявлені нами документальні свідчення демонструють, що лідери ОУН та УПА в Україні Р. Шухевич, В. Кук, П. Федун, В. Галаса вкрай негативно ставилися до ворожнечі функціонерів закордонних ОУН і чудово розуміли прагматичне ставлення Заходу до їх змагань як до традиційного способу підривної діяльності проти основного противника у «Третій світовій війні» (втім, як і до ідейно-політичної опозиції в УРСР у психологічній війні 1960–1980 рр.). Симптоматично, що Р. Шухевич скептично ставився до перспективи війни Захід–СРСР та готовності США поважати суверенні права українського народу, про що лідер підпілля відверто висловлювався перед найближчим оточенням [2]. Поряд

з цим у пропагандистських документах теза про війну широко застосовувалася для підтримки бойового духу учасників повстансько-підпільного руху.

Розглянуті нами особливості ставлення воюючої ОУН до західних великих держав, на нашу думку, мають принципове значення. Вони вкотре підкреслюють імперативність для національно-визвольного руху гасла державної самостійності України, несприйняття нею будь-якого нав'язування політичної волі або суспільно-економічної моделі ззовні. Це ж підкреслює і тактико-кон'юнктурний, вимушений характер співробітництва націоналістичного руху (на різних етапах його існування) з Веймарською та нацистською Німеччиною, їх союзниками, а потім і з західними демократіями, які також сповідували великодержавні цінності.

Не можна не помітити, що ставлення до західних держав лідерів підпілля в Україні та закордонних центрів ОУН мало певні відмінності. Перші, перебуваючи у вирі боротьби з радянським режимом, загострено сприймали прагматичне ставлення Заходу та нерозуміння ним окремих нюансів становища підпілля та соціально-політичної ситуації на ЗУЗ (Західні Українські Землі). Вже у 1946 р. в одному із запасних бункерів В. Кука знайшли примірник листа англійською мовою до У.Черчілля від «групи українських політичних діячів», де містилися зауваження щодо позиції Заходу до України. У серпні 1950 р. член Проводу ОУН і керівник Бюро інформації УГВР П. Федун («Полтава») підготував критичного листа щодо змісту радіопередач в Україну «Голосу Америки». Фактично це була критика політичних настанов адміністрації США, зокрема,

її нерозуміння несприйняття капіталізму значною частиною населення УРСР і того, що рух ОУН-УПА виступає за плюралізм форм власності [15]. За словами В. Галаси, у 1952 р. В. Кук доручив йому написати аналогічного критичного листа цьому ж засобу масової інформації. Не бажаючи жертвувати знесиленим нерівною боротьбою підпіллям в чужих інтересах, той же В. Кук у травні 1952 р. заборонив вести цілеспрямовану розвідку на користь іноземних спецслужб [6].

Що ж стосується закордонних центрів ОУН, то співробітництво з провідними державами Заходу та їх спеціальними службами слугувало не тільки засобом протидії з СРСР, а й умовою існування та підтримки дієздатності самих цих угруповань (особливо у західних зонах окупації Німеччини та Австрії). Як зазначалося в одному з директивних документів ЗЧ ОУН, «є можливість за ціну відповідних розвідувальних матеріалів одержати те, що... потрібно. Розвідувальні матеріали стають у руках організації таким предметом обміну, за ціну якого можна одержати необхідні матеріали і сприяння. Передача зведень і матеріалів політичних, військових, господарських... дає нам можливість бути партнерами іноземних держав» [18].

Важливою передумовою порозуміння із Заходом стали зміни програмних настанов ОУН. Націоналістичний рух під впливом досвіду роботи на Сході України, а також намагаючись утворити адаптовану до перспективного союзництва із західними демократіями ідейно-політичну платформу, радикально переглянув свої програмні настанови, відкинувши «інтегральний націоналізм» з його помітними точками дотику із фашистськими

та іншими тоталітарними доктринами. У «Програмних постановах» III-го Надзвичайного Великого Збору ОУН (21 – 23 серпня 1943 р.) достатньо детально визначалися наріжні підвалини суспільно-економічного ладу в майбутній незалежній і соборній Україні. Сама нова програма за змістом була виразно соціал-демократичною або соціалістичною. При провідній ролі держави і колективів в економічній сфері гарантувався весь комплекс прав і свобод людини, громадянина, усувалися ксенофобські мотиви, забезпечувалася рівність громадян всіх національностей тощо [16].

Отже, післявоєнне глобальне протистояння у світі виявилось одним із головних факторів, які спонукали СРСР вдатися до масштабних військових та репресивних дій для забезпечення форсованого поглинення Західної України – важливого у геополітичному і військовому відношенні анклаву з поглядом можливого збройного протидіювання, знищення осередків опору національно-визвольного руху, який обґрунтовано вважався союзником Заходу.

Міжблокове протистояння, поряд із неможливістю своїми силами протистояти Кремлю, підштовхнуло ОУН до пошуку союзницьких відносин із західними державами (які самі ще існували як колоніальні імперії, виявляли неприхований прагматизм у ставленні до інших народів). Сам визвольний рух опинився у жорнах міжблокового протистояння, яке, до того ж, сприяло його внутрішньому розшаруванню: між підпіллям в Україні та закордонними центрами, між самими закордонними центрами, що орієнтувалися на різні іноземні держави й конфліктували за вплив на «воюючу Україну».

Перед сучасною Україною стоїть справді цивілізаційний виклик: засвоївши геополітичні уроки майбутнього, через мобілізацію власних джерел росту, на шляхах досягнення злагоди й гармонізації стосунків між соціальними групами, етносами, конфесіями, спільнотами історичних земель утвердити себе як стабільну, самодостатню європейську державу, поважну не лише за територіальними розмірами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів УСБУ в Рівненській обл. – Спр. 4245. – Т. 3. – Арк. 7.
2. Веденієв Д., Шаповал Ю. Роман Шухевич: таємниця загибелі // Воєнна історія. – 2002. – № 2. – С. 64.
3. Веденієв Д.В., Биструхін Г.С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980 рр. – К.: К.І.С., 2007. – С.86–88.
4. Галузевий державний архів (ГДА) СБУ. – Ф. 13. – Спр. 490. – Арк. 140–141.
5. ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 74914. – Т. 3. – Арк. 237.
6. ГДА СБУ. – Ф.13. – Спр. 372. – Т.40. – Арк. 142–148.
7. Декларація Проводу Організації Українських Націоналістів після закінчення другої світової війни в Європі [травень 1945 р.]. – Б.м., б.в., 1948. – С. 2.
8. Зиновьев А. Русская трагедия. – М.: Алгоритм, 2007. – С. 203.
9. Зиновьев А. Фактор понимания. – М.: Алгоритм, 2006. – С. 324.
10. История России. XX век. – М., 1996. – С. 393–394.
11. Кара-Мурза С. Демонтаж народа. – М.: Алгоритм, 2007. – С. 12.
12. Киссинджер Г. Дипломатия. – М., 1997. – С. 289.
13. Панарин И.Н. Информационная война и геополитика. – М.: Поколение, 2006. – С.114.
14. Полпреды сообщают... Сборник документов. – М., 1990. – С. 76.

15. Полтава П. Кілька завваг щодо того, якими повинні бути радіопередачі «Голосу Америки» для Советського Союзу // Українська Головна Визвольна Рада. Збірка документів і матеріалів. – Мюнхен: Видання ЗЧ ОУН, 1956. – С. 319.

16. Постанови III Надзвичайного Великого Збору Організації Українських Націоналістів. – Б.м., 1948.

17. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории. – М., 1996. – С. 106–107.

18. Трощинський В. Агенти гестапо й Абверу на «новій» службі // Безчестя. – К.: Політвидав України, 1983. – С. 122.

19. Українська Головна Визвольна Рада: збірка документів за 1944 – 1950 рр. – Б.м.: Видання ЗЧ ОУН, 1956. – С. 29.

20. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ). – Ф.1. – Оп. 24. – Спр. 2091. – Арк. 88.

21. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп. 23. – Спр. 2968. – Арк. 26 – 30.

REFERENCES

1. Arkhiv USBU v Rivnenskii obl. – Spr. 4245. – T. 3. – Ark. 7.
2. Viedienieiev D., Shapoval Yu. Roman Shukhevych: taiemnytsia zahybeli // Voienna istoriia. – 2002. – № 2. – S. 64.
3. Viedienieiev D.V., Bystrukhin H.S. Dvobii bez kompromisiv. Protyborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsii. 1945–1980 rr. – K.: K.I.S., 2007. – S.86–88.
4. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv (HDA) SBU. – F. 13. – Spr. 490. – Ark. 140–141.
5. HDA SBU. – F. 6. – Spr. 74914. – T. 3. – Ark. 237.
6. HDA SBU. – F.13. – Spr. 372. – T.40. – Ark. 142–148.
7. Deklaratsiia Provodu Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv pislia zakinchennia druhoi svitovoi viiny v Yevropi [traven 1945 r.]. – B.m., b.v., 1948. – S. 2.
8. Zinovyev A. Russkaya tragediya. – M.: Algoritm, 2007. – S. 203.
9. Zinovyev A. Faktor ponimaniya. – M.: Algoritm, 2006. – S. 324.

10. Istoriya Rossii. XX vek. – M., 1996. – S. 393–394.
11. Kara-Murza S. Demontazh naroda. – M.: Algoritm, 2007. – S. 12.
12. Kissindzher G. Diplomatiya. – M., 1997. – S. 289.
13. Panarin I.N. Informatsionnaya voyna i geopolitika. – M.: Pokolenie, 2006. – S.114.
14. Polpredy soobshchayut... Sbornik dokumentov. – M., 1990. – S. 76.
15. Poltava P. Kilka zavvah shchodo toho, yakymy povynni buty radioperedachi «Holosu Ameryky» dlia Sovetskoho Soiuzu // Ukrainska Holovna Vyzvolna Rada. Zbirka dokumentiv i materialiv. – Miunkhen: Vydannia ZCh OUN, 1956. – S. 319.
16. Postanovy III Nadzvychainoho Velykoho Zboru Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv. – B.m., 1948.
17. Toynbi A. Dzh. Tsivilizatsiya pered sudom istorii. – M., 1996. – S.106–107.
18. Troshchynskyi V. Ahenty hestapo y Abveru na «novii» sluzhbi // Bezchestia.– K.: Polityvdav Ukrainy, 1983. – S. 122.
19. Ukrainska Holovna Vyzvolna Rada: zbirka dokumentiv za 1944 – 1950 rr. – B.m.: Vydannia ZCh OUN, 1956. – S. 29.
20. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHOU).– F.1. – Op. 24. – Spr. 2091. – Ark. 88.
21. TsDAHOU. – F.1. – Op. 23. – Spr. 2968. – Ark. 26 – 30.

D. Viedienieiev

The Position of Western Ukraine in the Context of Geopolitical Confrontation during Initial Period of the «Cold War» (1945 – 1950)

Abstract

In the modern historiography of the confrontation between the Ukrainian national movement for independence from the Soviet authorities in Western Ukraine in 1940–1950 it is often overlooked such the defining aspects of the problem as the impact of global geo-political and military-political factors on the peculiarities of the conflict and the projection of the post-war confrontation between world's blocs on the course of the confrontation in Western Ukraine.

At the same time these events were a complex combination of national liberation struggle and the civil war, moreover the USSR did not want to give a real sovereignty to the subjects of the federation and radical nature of the change of socio-economic, political, spiritual and cultural system of the very specific Western Ukraine by the reason of the historical development.

No doubt, it was a conflict on the brink of civilization enclaves that were formed over centuries, and the conflict between the traditional way of economic, spiritual and cultural life and a new model of development, that emerged after the victory of Soviet power and lively implanted in the new territories that were annexed. In the postwar period in Western Ukraine the opposition should be considered in the context of the struggle between two global civilization vectors-capitalist and communist world. Each had its advantages and disadvantages, and had tried to win the race in the historical arena.

Therefore, the post-war global conflict in the world was one of the main factors that prompted the Soviet Union to resort to large-scale military and repressive actions for the forced takeover of Western Ukraine – important in geopolitical and military aspects enclave in the terms of a possible armed confrontation, destroying pockets of resistance of the national liberation movement, which reasonably was considered an ally of the West.

In turn, confrontation between world's blocs impulsed OUN to search alliance with the Western powers (which themselves still existed as a colonial empire, showed overt pragmatism in relation to other nations). Liberation movement itself was under attack confrontation between world's blocs which, moreover, contributed to its internal stratification: between the Ukrainian underground and international centers, between international centers, that focused on various foreign governments and were in conflict for the influence on «warring Ukraine».